

EETU - Etäkuntoutuksen menetelmistä tukea lasten toimintaterapian verkostotyöhön

Mari Kantanen
lehtori, Jyväskylän AMK
Tiina Lautamo
yliopettaja, Jyväskylän AMK

EETU-HANKE toteutui vuosien 2016-2018 aikana eri puolella Suomea osana vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen lasten toimintaterapiaa. Hankkeeseen otettiin mukaan alle kouluikäisiä lapsia perheineen. Lapsella tuli olla valmis kuntoutuspäätös, arjen toiminnan ja osallistumisen pulmia, ja lapsen tuli osallistua varhaiskasvatukseen vähintään 20 tuntia viikossa. Hankkeeseen osallistui 17 toimintaterapeuttia, 20 lasta perheineen sekä 10 lapsen varhaiskasvattajaa. Hankkeessa toimintaterapeutit kokeilivat ohjaukseen ja viestinvaihtoon tarkoitettuja tietoturvallisia etäsovelluksia perheiden ja varhaiskasvattajien kanssa tehtävässä yhteistyössä ja ohjauksessa.

Toimintaterapian toteutumista seurattiin 6-10 kk kuntoutuspäätöksestä ja aloitusajankohdasta riippuen. Seuranta-aikana toimintaterapeutit ja varhaiskasvattajat osallistuivat mentorointiin, jonka tavoitteena oli tukea etäsovellusten käyttöönottoa. Mentorointikeskustelut käytiin etäsovellusta hyödyntäen ja tallennettiin tutkimusaineistoksi. Mentorointiaineiston lisäksi hankkeen aikana kerättiin aineistoa lapsen arjen toiminnan haasteista ja niissä tapahtuvista muutoksista COPM-menetelmällä, kaveri- ja leikkitaidoista RALLA havainnointimenetelmällä, ja lapsen tavoitteiden saavuttamista seurattiin Omat tavoitteeni -lomakkeella. Vanhempien, varhaiskasvattajien sekä toi-

mintaterapeuttien käsityksiä etäkuntoutuksesta ja sen hyödyistä kartoitettiin kyselytutkimuksella.

Uudenlaista osaamista ja toimintatapoja

Etäsovelluksen hyödyntäminen osana lasten toimintaterapiaa haastoi sekä toimintaterapeuttien että lasten verkoston osaamista ja toimintatapoja. Uudenlaisen toimintatavan omaksuminen ja irrottautuminen tavanomaisesta toimintaterapian toteuttamisesta oli aluksi haasteellista, mutta lopulta antoisaa ja innostava prosessi. Uuden sovelluksen ominaisuuksien opetteleminen ja erilaisten

”Etäkerrasta jäi niin hyvä mieli itsellenikin, että sitä piti koko työyhteisössä hehkuttaa!”

teknisten haasteiden ratkaiseminen veivät aluksi kaikilta toimijoilta aikaa. Kiireisessä työrytmissä ajan löytäminen oli haastavaa. Tekninen tuki, sovelluksen käytön opastaminen sekä toimintaterapian sisältöjen ja toteuttamistapojen yhteinen ideointi nousivat tärkeiksi tekijöiksi prosessin käynnistymi-

selle. Uudenlainen mahdollisuus toteuttaa toimintaterapiaa etänä haastoi toimintaterapeutit tarkastelemaan työnsä tavoitteita ja menetelmiä uudesta näkökulmasta. Prosessi vaati oman työn tarkastelua ja reflektointia. Tarkastelun tavoitteena oli löytää mikä toimintaterapeutin työstä on sellaista, jonka voi joko kokonaan tai osittain toteuttaa etäsovellusta hyödyntäen.

Lisääntynyttä viestintää ja vuorovaikutusta verkostossa

Toimintaterapeutit kokeilivat rohkeasti sekä aikaan ja paikkaan sitomatonta että aikaan sidottua etäkuntoutuksen toteuttamistapaa. Aikaan ja paikkaan sitomattomalla etäohjauksella näytti olevan helpompi aloittaa kokeilut kuin reaaliaikaisesti tapahtuvalla etäyhteydellä. Suurin osa toimintaterapeuteista aloitti sähköisten viestien vaihtamisella tietoturvallisissa etäsovelluksessa. Viestittelyn avulla toimintaterapeutit, varhaiskasvattajat ja perheet jakoivat tietoa lapsen toimintaan liittyen, sopivat aikatauluista sekä tiedottivat erilaisista muuttuvista tilanteista. Viesteihin saatettiin liittää sekä kuvia että videoita terapian tai varhaiskasvatuksen päivän sisällöistä eri toimintaympäristöissä. Aktivoitunut viestintä verkoston kaikkien osapuolten välillä lisäsi yhteistä ymmärrystä lapsen toiminnan pulmista ja yhteistoiminnallisesti pohdittiin

ongelmanratkaisun kautta uusia tukemisen tapoja lapsen toiminnan ja osallisuuden lisäämiseksi. Viestinnän helppous sai kiitosta lähes kaikilta toimijoilta. Erityisesti kiitettiin sitä, että samaan viestintäympäristöön saatiin mukaan kaikki verkoston toimijat ja siten viestit tavoittivat samanaikaisesti lapsen lähiympäristön tärkeät toimijat. Tietoturvanäkökulma koettiin tärkeäksi sekä se, että viestit jäivät sovellukseen talteen ja niihin oli helppo palata myös myöhemmin. Etäyhteydellä tapahtuvassa viestinnässä toimintaterapeutin rooli muuttui enemmän konsultoivaksi ja ohjaavaksi. Hän pystyi yhteistä viestintää seuraten jakamaan osaamistaan koko verkoston käyttöön samanaikaisesti.

Arkeen sidottuja toiminnallisia harjoituksia

Etäsovellusten käyttöönotto tuki lasten toimintaan osallistumista sekä toimintataitojen harjoittelemista omissa toimintaympäristöissä. Toimintaterapeutit laativat lapselle erilaisia tehtäviä toteuttavaksi sekä päivähoidossa että kotiympäristössä. Käyttöönotetut sovellukset mahdollistivat myös tehtävien tallentamisen sekä kirjoitetussa että kuvatussa muodossa. Vastaavanlaisia tehtäviä toimintaterapeutit ovat tehneet aiemminkin, mutta toimintaterapeuttien ja varhaiskasvattajien kokemuksen mukaan etäsovelluksen käyttöönotto mahdollisti tehtävien paremman tallessa pysymisen sekä mahdollisuuden seurata, miten tehtävien tekeminen edistyi kuntoutumisen prosessin aikana. Sovellusten välityksellä oli mahdollista seurata lapsen toimintataitojen kehittymistä, minkä erityisesti vanhemmat kokivat mielekkäänä ja tärkeänä tekijänä. Etäsovellus tarjosi varhaiskasvattajalle ja vanhemmille myös mahdollisuuden antaa välitöntä palautetta tehtäviin liittyen. Jatkuva palaute ja kommentointi edisti myös kuntoutumisen jatkuvaa arviointia ja harjoitustoimintojen muokkaamista vastaamaan paremmin lapsen ja toimintaympäristön sen hetkisiin tarpeisiin.

Varhaiskasvattajat kokivat toimintaterapeuttien laatimien tehtävien olevan hyviä ja tukevia myös muita lapsen ryhmäläisiä. Tehtävät, jotka oli suunniteltu erityisesti

huomioiden ja hyödyntäen lapsen luonnollista toimintaympäristöä, saivat kiitosta sekä vanhemmilta että varhaiskasvattajalta. Eräs vanhempi toikin esille aluksi olleensa huolissaan mahdollisesta etätoteutuksen aiheuttamasta lisäkuormituksesta perheen arkeen, mutta totesi hankkeen päätyttyä etätoteutuksen tukevan heidän perheensä arkea sekä auttaneen tehtävien kautta akuutteihin arjen pulmiin.

Reaaliaikaisesti kurkistaen arjen ympäristöön

Toimintaterapeutit tekevät töitä yhä yleisemmin lapsen luonnollisessa toimintaympäristössä yhdessä toimien. Reaaliaikaisen etäyhteyden kokeilu toi positiivisia kokemuksia ja vei toimintaterapian uudella tavalla lapsen arkeen. Reaaliaikaisen etäyhteyden avulla toteutetun terapiatilanteen suunnittelu vaati terapeutilta kuitenkin alussa aika paljon enemmän valmistelua kuin kontaktikäynnin suunnittelu. Osa terapeuteista valmisti lapselle erillisen tehtäväpaketin, jota he toteuttivat etäyhteydellä. Osa toimintaterapeuteista hyödynsi lapsen toimintaympäristön valmiiksi tarjoamia mahdollisuuksia tavoitteiden mukaisesti. Erityisesti tilanteet, joissa etänä ohjattiin lapsen tavallista toimintaa omissa toimintaympäristöissä, näyttivät lisäävän toimintaterapeutin ymmärrystä lapsen toiminnasta myös esim. kotiympäristössä. Myös vanhempien ja sisarusten kanssa tapahtuva vuorovaikutus näyttäytyi toimintaterapeuttien kokemana aidommalta kuin terapiatilanteissa, joissa toimintaterapeutti on kotikäynnillä. Reaalikainen etäyhteys edellytti aikuisen läsnäoloa etäyhteyden äärellä. Toimintaterapeutit kokivat tämän hyvänä asiana sen vuoksi, että tällöin lapsen toiminnassa mukana oleva aikuinen (varhaiskasvattaja, huoltaja) tuli tietoiseksi siitä mitä ja miten toimintaterapiassa toimitaan. Tilanne nähtiin mahdollisuutena mallintaa erilaisia lapsen toimintaa tukevia ohjaustapoja sekä lisätä myös lapsen lähihenkilöiden ymmärrystä lapsen (positiivisista) taidoista. Toimintaterapeutit myös kokivat, että sekä avustavan henkilön että lapsen oli helpompi keskittyä terapiakerran tehtävän kuin kasvokkain tapahtuneessa tilanteessa. Tämä saattaa toki selittyä myös

uutuuden viehätyksellä, eikä hankkeen aikana päästy seuraamaan, miten terapiatilanteet muuttuvat ajan kuluessa.

Videotallenteiden ja kuvien päivittäinen käyttäminen näytti ylläpitävän toimintaterapeutin ja lapsen vuorovaikutussuhdetta. Toimintaterapeutit ja varhaiskasvattajat kertoivat, että lapset olivat valmiimpia jatkamaan toimintaterapeutin kanssa kasvokkain tapahtuvaa terapiaa videon tai kuvan

Reaaliaikaisen etäyhteyden kokeilu toi positiivisia kokemuksia

katsomisen jälkeen. Toimintaterapeutit kuvasivat tätä siten, että tavanomainen ”lämmittelyvaihe” saattoi jopa jäädä kokonaan pois ja lapsi oli heti valmis yhteiseen terapiatunnetukseen.

Positiivisesti tulevaan

Hankkeessa mukana olleet toimintaterapeutit, varhaiskasvattajat sekä perheet kokivat etäkuntoutuksen tarjoavan hyvän lisämahdollisuuden tukea lapsen toimintakykyä ja osallisuutta omissa arjessa. Etäsovelluksen käyttöönotto vaatii toimintaterapeutilta uteliasta asennetta kehittää omaa toimintaterapian toteuttamista sekä motivaatiota opetella etäsovelluksen käyttö. Toimintaterapeutilla tulee olla tahtoa toimia etäkuntoutuksen aloitusvaiheessa muun verkoston tukena teknisten haasteiden ratkaisemisessa. Itse ei tarvitse osata ratkoa tekniikan pulmia, mutta perheet ja varhaiskasvattajat saattavat tarvita tukea ja apu ratkaisukeinojen löytymiseen. Onnistuessaan etäyhteys antaa mahdollisuuden entistä paremmin viedä toimintaterapian menetelmiä lapsen toimintaympäristöön sekä sitouttaa lapsen kanssa toimivaa sosiaalista ympäristöä lapsen toiminnan mahdollistamiseen. Etäyhteyden kautta pystyttiin pitämään yhteiset lapsen tavoitteet mielessä sekä käymään lapsen tavoitteiden saavuttamiseen tähtävästä keskustelua samalla oppien prosessin aikana toisilta. •